

УДК 37.371.14:37.018.46

О. В. ЗОСИМЕНКО

кандидат педагогічних наук, доцент
Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти

ШЛЯХИ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ВИХОВАТЕЛІВ ДОШКІЛЬНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ У СИСТЕМІ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ

У статті визначено шляхи розвитку професійно-педагогічного потенціалу вихователя дошкільного навчального закладу, напрями та підходи до успішного розв'язання зазначеної проблеми.

Ключові слова: розвиток, професійно-педагогічний потенціал, вихователь дошкільного навчального закладу, післядипломна освіта.

Цілком закономірно, що епоха суспільного розвитку висуває специфічні вимоги до педагога, його саморозвитку, що зумовлено його особливою роллю в житті суспільства.

Загальновідомим є той факт, що набуття професійно-особистісної досконалості триває протягом усієї педагогічної кар'єри, а іноді й усього життя вихователя ДНЗ. І зрозуміло, що за таких умов цей процес не може бути забезпечений повною мірою лише, так би мовити, офіційно-інституціональними засобами освіти, до яких належить і система післядипломної освіти. Тільки свідомо самоосвітня діяльність фахівця, внутрішні фактори розвитку особистості спроможні реалізувати не тільки безперервність освіти педагога, а і її, в певному розумінні, нескінченність. Це стосується не тільки обсягу того, що вивчається. Освітні інтереси, потреби, запити педагогів настільки індивідуальні, а отже, і різноманітні, що задовольнити їх зусиллями одного або кількох закладів післядипломної освіти навіть з великою кількістю запропонованих для вибору навчальних програм, повною мірою неможливо. Самоосвітня діяльність робить освіту безмежною в повному розумінні: і з погляду її тривалості, і з погляду її обсягу, і з погляду її глибини.

Особистий професійний розвиток вихователя дошкільної освіти здійснюється протягом усієї його педагогічної діяльності в умовах органічної єдності впливу двох найважливіших факторів: професійної післядипломної перепідготовки за державними стандартами і програмами та самостійного безперервного й цілеспрямованого самовдосконалення.

Опрацьовані нами педагогічні джерела свідчать, що дослідники проблем післядипломної освіти однакові в тому, що вирішальним аспектом підвищення професійної кваліфікації педагогів є поглиблення теоретичних знань, підвищення професійної кваліфікації, педагогічної майстерності.

Формально ці фактори не тотожні й не схожі один на одного. Але коли розглядати їх у ракурсі професійно-педагогічного потенціалу, або професій-

ної майстерності, вони виглядають як єдине ціле. Лише за умови перенесення особистості педагога в центр системи професійного самовдосконалення можливо досягнути сутність їхніх системоутворювальних зв'язків.

Якщо уважно розглянути ці фактори окремо, то можна побачити в них багато загальних процедур, зокрема, кожному фактору впливу властиве, наприклад, рефлексивне мислення, але їхнє практичне самовираження досить чітко і помітно відрізняється.

Загалом слід наголосити, що в теорії професійної освіти вказані категорії самі по собі чітко не визначають, які саме між ними відмінності і що їх поєднує.

Втім, термін “самостійне післядипломне професійне донавчання” активно вводиться в педагогічний арсенал та методичний процес. Ряд учених, зокрема, І. Зязюн, О. Пехота, Г. Сагач, пропонують у зв'язку із цим ввести як узагальнений термін “педагогіку духовності”, вищою метою якої є сприяння максимально ефективному розвитку особистості педагога, формування його культури через такі форми суспільної свідомості, як мистецтво, наука, мораль, релігія, освіта.

Вважаємо, що у прогресивному суспільстві самостійна робота вихователя-дошкільника над собою з професійного самовдосконалення стає головним стратегічним ресурсом, джерелом успіху і педагогічної майстерності. Сьогодні диктує необхідність формування нових культурних домінант і нових підходів до визначення професійно-духовного обличчя педагога ХХІ ст., яке не може дати жодна курсова перепідготовка, тим паче, прийняті в сучасному світі норми періодичності та відповідні стандарти післядипломної освіти.

Динаміка ринку праці, зумовлена сучасними трансформаційними процесами в соціально-економічній сфері, вплинула на специфіку виховної функції педагога-дошкільника, що спричинило значні зміни у структурі соціального замовлення на освітні послуги, на посилення конкурентоспроможності освітньої системи, активне задіяння фактора саморозвитку й самовдосконалення освітянських кадрів.

Ускладнення довготривалого соціально-освітнього прогнозування, підвищення ролі духовного фактора, нівелювання в очах батьків значення школи як простору культурного розвитку дитини – усе це значно актуалізує цю проблему, зобов'язує шукати більш раціональні й оперативні шляхи фундаментального та науково обґрунтованого її розв'язання.

На особливості цього фактора звертали увагу Б. Ананьєв, Є. Барбіна, І. Ващенко, С. Вершловський, О. Виговська, В. Володько, В. Горохова, О. Владиславлев, Г. Єльнікова, Є. Єрмола, І. Жерносек, С. Крисюк, Н. Кузьміна, А. Кузьмінський, Ю. Кулюткін, В. Луговий, В. Луценко, В. Маслов, О. Мороз, І. Науменко, В. Олійник, В. Онушкін, В. Осипов, П. Підкасистий, І. Підласий, О. Пехота, І. Прокопенко, А. Прокопенко, Н. Протасова, М. Солдатенко, Л. Сущенко, В. Сухомлинський, О. Тонконога, К. Ушинський, Т. Шамова, О. Чернишов та ін.

Метою статті є висвітлення різних напрямів та підходів до проблеми розвитку професійно-педагогічного потенціалу вихователя дошкільного навчального закладу, психолого-педагогічних умов її успішного розв'язання.

Термін “високий професійний потенціал” ми вживаємо в широкому розумінні, поруч з поняттям “професіоналізм”, на позначення найважливішої інтегральної якості особистості.

Системний аналіз різноманітних джерел, вивчення історико-генетичного аспекту проблеми, результатів власного досвіду та цілеспрямованих спостережень дає можливість виділити декілька, на наш погляд, конче важливих напрямів роботи педагога-дошкільника над собою, з метою розвитку професійно-педагогічного потенціалу.

По-перше, розвиток емоційно-оцінного самоствавлення вихователя ДНЗ до себе, звернення, насамперед, до тих факторів, які впливають на його потреби, інтереси, схильності, співвіднесення їх з потребами інших колег, із зовнішніми умовами життя і професійної діяльності.

Дійсно, “щоб відчутти себе нормальною, людині не лише важливо бути такою в очах найближчого оточення, – пише Т. Титаренко, – для неї має неабияке значення й усвідомлення власної своєрідності, розуміння своїх індивідуальних задатків і обмежень. Якщо людина поступово відкриває у собі ті риси, які мають бути розвиненими, виявленими, як і ті риси, які краще потрохи стримувати, гальмувати, компенсувати, її рух до дедалі більшої нормальності буде досить успішним. Сфера буденного дискурсу органічно пов'язана також з образами, уявленнями і емоціями, що дають можливість людині суб'єктивно інтерпретувати різноманітні події і ситуації власного життя та виражати своє ставлення до них. Т. Титаренко відзначає, що ядром особистісного комплексу інтерпретацій є сукупність оцінок самого себе, а ставлення людини до себе завжди залишається відкритим, незавершеним і проблемним [2, с. 80].

Полеми глибокого й надзвичайно важливого для професійного самовдосконалення є непорушно встановлений для себе наказ глибоко відчувати свій зв'язок з оточуючим соціумом, рідною землею, мати свою, науково обґрунтовану педагогічну й психологічну концепцію і, саме той інструментарій, який до душі фахівцю-дошкільнику, що дає можливість здійснювати педагогічну діяльність не навпомацки, а легко й усвідомлено. Тому кожний педагог має самостійно працювати над власною проблемою, бути готовим поставити педагогічний експеримент, систематизувати думки і методики, осмислювати їх і аналізувати, спрямовувати зусилля на використання кожного предмета з ціллю всебічного розвитку особистості в умовах творчої самореалізації, створюючи самому собі умови для творчості і натхнення в дослідницьких пошуках нових зв'язків, використовуючи мудро і вдало новітні наукові знахідки і створюючи власні.

По-друге, як попереджав К. Ушинський, “дитячий розум може розвиватися тільки на реальних знаннях, а не на формальних вправах, метою

яких є лише розумова гімнастика. Набуваючи природних, реальних знань, дитина учить думати, вчитися й споглядати” [3, с. 6].

Тому професіоналізм педагога-дошкільника полягає в готовності простежити та уявити глибинні процеси сприйняття і засвоєння дитиною пізнавальної інформації, творчо і виважено використати при цьому свій досвід сугестивного впливу на розумовий розвиток кожної конкретної особистості, забезпечивши її автономність (самостійність) і досягнувши успіху. При цьому, не слід забувати, що в кожній конкретній ситуації вступають в силу такі важелі і компоненти впливу вихователя ДНЗ, як комунікація (спілкування, в тому числі і в неформальних ситуаціях, інтер'єр, чистота приміщення, привітні посмішки, ввічливе звертання один до одного); сподівання (очікування конкретної форми поведінки); симпатія (ставлення вихованців до педагога, духовна взаємодія) тощо. Багато педагогів, на жаль, вважає такі “дрібниці” зайвими. Але саме завдяки їм діти навчаються любити навчальний заклад, Батьківщину, пишатися ними.

По-третє, мова піде про психологічний зміст професіоналізму фахівця дошкільного профілю, про самоспрямування уваги на психологічно обумовлений вибір професійної поведінки та стилю педагогічної діяльності, про культуру педагогічного реагування, можливі відхилення від застарілих педагогічних правил, самодіагностування рівня, інтенсивності та щільності позитивно-творчих навчальних контактів і взаємин, співтворчість, соціально-моральний досвід та мотивацію успішного реагування на складні або конфліктні ситуації, використання з цією метою комплексного самодослідження з постійним зверненням не тільки до аналізу власної професійної позиції, а й до почуття міри, педагогічних “дрібниць”, типу: хтось на занятті заснув, хтось зневажливо поставився до товариша тощо. Настрій групи – завжди є важливим індикатором не тільки внутрішньогрупового життя, але й рівня професіоналізму вихователя ДНЗ.

По-четверте, налаштування на частоту “альфа” – створення стану “розслабленого усвідомлення”, який болгарський педагог Георгій Лозанов ще називав “станом розслабленої готовності”. Довготривалими дослідженнями він довів, що кожен із нас має свій “оптимальний стан навчання”, який виникає тоді, коли синхронізовані серцебиття, частота дихання та мозкові хвилі й досягнуто такого стану, коли тіло розслаблене, а мозок сконцентрований і готовий до сприйняття нової, інколи дуже складної інформації. З цією метою добирається спеціальна заспокійлива мелодія, яка допомагає розслабитися, швидко позбутися сторонніх думок.

Багато дослідників стверджує, що існує тип хвиль із частотою, яка найоптимальніше сприяє швидкому й ефективному навчанню, який називають станом “альфа”. Такий стан, на думку дослідників, допомагає легко увійти в світ дитини, швидко долаючи можливий опір у навчанні та вихованні. Звідси, основне завдання педагога-дошкільника щодо досягнення високого рівня професіоналізму навчитись встановлювати для себе цілі, а

потім відповідно розробляти план дій, допомагати дітям визначати власні цілі, аналізуючи свою діяльність за такою схемою:

Мета. Умови довкілля. Якими засобами я володію? Як я можу їх використати? Що знадобиться в моєму оточенні? Зобов'язання. Чи прагну я докласти всіх зусиль для досягнення своєї мети? Дія. Перший крок. Другий крок. Продовження. Передбачувані перешкоди. Спостереження і контроль. Як я себе контролюватиму? Як я діятиму? Хто може навчити мене? Підтримка. Якої підтримки і допомоги мені потрібно? Огляд, перевірка. Чи потрібно щось видозмінити, щоб досягти мети? Самооцінка. Наскільки мені вдалося досягти мети? [1, с. 311].

Висновки. Таким чином, п'ятий напрям саморозвитку професійно-педагогічного потенціалу вихователя дошкільного навчального закладу – це напрацювання ним власної дидактичної й методичної системи, завдяки якій можна подолати будь-які бар'єри в навчанні та вихованні, створити умови для постійної зміни форм і видів навчальної діяльності вихованців, прискорити особистісне доросління, практичне застосування того, чого навчились, самооцінювання. Усе це зобов'язує дошкільного педагога подавати матеріал логічно, етично, захопливо, без будь-яких стресів.

Щоб професійна діяльність приносила радість не тільки дітям, а й самому вихователю, йому потрібно багато працювати над методичним арсеналом. Працювати так, щоб діти навчались у нього “не від сих – до сих”, а невимушено, залюбки. Не бідкались, а бавилися з таблицями, картами, м'ячем, паперовими ляльками, кольоровим папером тощо.

Розвитку методичного професіоналізму сприяють налагодження зовнішніх зв'язків з різними науково-методичними, позашкільними, культурно-освітніми закладами, засобами масової інформації, “селекція” масової інформації, прискіпливий її вибір, відповідальність за рівень своєї освіти і професіоналізм.

Список використаної літератури

1. Гордон Драй ден. Революція в навчанні / Гордон Драй ден, Джанет Вос ; пер. з англ. Мирослава Олійника. – Львів : Літопис, 2005. – 541 с.
2. Титаренко Т. М. Психологічні особливості буденного дискурсу / Т. М. Титаренко // Актуальні проблеми психології. – Київ : [б. в.], 2001. – Вип. 1. – Т. 2. Психологічна герменевтика. – С. 76–85.
3. Ушинський К. Д. Вибрані педагогічні твори / К. Д. Ушинський. – Київ : Радянська школа, 1949. – 418 с.

Стаття надійшла до редакції 11.09.2015.

Зосименко О. В. Пути развития профессионально-педагогического потенциала воспитателей дошкольных учебных заведений в системе последипломного образования

В статье определены пути развития профессионально-педагогического потенциала воспитателя дошкольного учебного заведения, направления и подходы к успешному решению указанной проблемы.

Ключевые слова: *развитие, профессионально-педагогический потенциал, воспитатель дошкольного учебного заведения, последипломное образование.*

Zosimenko O. Paths of Development Professional-Pedagogical Potential Teachers of Preschool Educational Institutions in the System of Postgraduate Education

In the article are determined the development of professional and pedagogical potential of the tutor of preschool educational institution, directions and approaches to the successful resolution of this problem.

Determined that the personal professional development of preschool education teacher made throughout his teaching activities in terms of the organic unity of the impact of two major factors: professional postgraduate training for national standards and programs and self-focused and continuous improvement.

System analysis of various sources, the study of historical and genetic aspect of the problem, the results of my own experience and purposeful observation makes it possible to highlight a few, in our opinion, absolutely important areas of teacher-preschooler on themselves, to develop vocational and educational potential.

It is proved that the development of professional pedagogical potential kindergarten teacher – it's working out his own didactic and methodical system, which can overcome any barriers to learning and education, create conditions for constant change forms and learning activities of pupils, accelerate personal, practical application of what have been taught, self-assessment. All this requires preschool teacher present material logically, ethically, exciting, without any stress.

Key words: *development, professional and pedagogical potential, teachers of preschool, postgraduate education.*